

ESKİ MACAR KİŞİ ADLARINDA DOĞU UNSURLARI

Naciye GÜNGÖRMÜŞ

Özet

Adların, özel adların yapısal özellikleri, onların oluşum şekil ve süreçlerini, tarihsel gelişimleri ile çağdaş kullanım alanları inceleyen onomastik, Türk-Macar ilişkileri açısından bakıldığında üzerinde en çok durulan alanlardan biridir. Orta Asya'dan günümüz Macaristan topraklarına gelip 9. yüzyıl sonlarında kendilerine yeni bir yurt kuran Macarlar asırlar boyunca Türkçe konuşan çeşitli Türk boylarıyla birlikte ya da komşu olarak yaşamışlardır. Bu birlikteliğin sonucunda Macar kültürünün Türk kültüründen etkilendiği bilinmektedir. Bu etkileşim alanının içine insan hayatında önemli bir yeri bulunan ad verme geleneği, kişi adları da girmektedir.

Anahtar kelimeler: Adbilim, kişi adları, Macar kişi adları, ad verme, Türk kişi adları

The Oriental Elements on Archaic Hungarian Personal Names

Abstract

Onomasiology, which examines nouns/proper nouns and their structural characteristics formation, historical development and contemporary fields of usage, has a distinct place on linguistic studies. Hungarians, who came from Middle Asia and found a new homeland within today's Hungarian territories, met various Turkish tribes over centuries and as a result of this mutual influence they quoted from Turkish name-giving tradition.

Key words: Onomastics, personal names, Hungarian personal names, giving of name, Turk personal names

Bu çalışmanın konusu, eski Macar kişi adları ile eski Macar ad verme gelenekleridir. Araştırma konusu içerik itibarıyla oldukça geniş bir konudur, ancak burada öncelikle bugün için en eski belgelere sahip olan Macar dilinin göçler devrindeki ad verme geleneklerinin özellikleri ile yurt tutuş sonrasında gerçekleşen Türk-Macar kültürel etkileşiminin Macar kişi adları ve ad verme geleneği üzerindeki etkisi ele alınmıştır.

Adbilimin önemli dallarından birisi olan antroponomi (kişi adları bilimi) gerek Macaristan'da gerekse ülkemizde, günümüzde adbilim yöntem ve tekniklerine uygun olarak yürütülmektedir. Bu tür çalışmalar yapılırken öncelikle adbilimin asıl araştırma alanını yakından ilgilendiren yan dallar olan sözcükbilgisi, kökenbilgisi, halkbilim, toplumbilim, antropoloji, tarih ve edebiyat gibi bilim dallarının kaynaklarından, yöntem ve sonuçlarından da yararlanılmaktadır.

Yeryüzünde bütün toplumlarda ad verme geleneklerinin belirli alanlarda örtüştüğü, belirli alanlarda ayrıştığı görülmektedir. Kültürel, etnik, dinsel, sosyal veya siyasal bağ ile birbirine bağlı toplumlar ile birbirinden bağımsız toplumlar arasındaki yakınlık ya da farklılık bütün diller için geçerlidir. Buradan hareketle kişinin kendi isteği, kendi iradesi dışında ailesi, yakın çevresi tarafından bazı gelenek göreneklere, hatta yasalara göre ona verilen adlar içerik, anlam, yapısal özellikler, sosyolojik, dini ve tarihsel bakımlardan da ele alınıp incelenebilir.

Bir ulusun adları, dildeki diğer oluşumlar gibi özel bir kültürel gelişmenin, değişimin sonucudurlar, göstergesidirler (Pais 1966:10).

Macar dilindeki kişi adlarını, özellikle eski Macar ad verme geleneği üzerindeki Doğu kültürü etkisini araştırırken Macarların eski tarihine kısaca da olsa değinmek gerekir. Çünkü Macar kültürü, asırlar boyunca Macarların yaşadıkları coğrafyalara, devlet yapılarına, sosyal, siyasal ve kültürel etkileşimlere bağlı olarak gelişmiş, zenginleşmiş, doğu ile batı kültürlerini kendi içinde dengeli bir şekilde harmanlayabilmiş bir kültürdür.

Ad verme kültürü kavramı içinde ad verme, adı taşıma ve ad koyma geleneklerinin düzeni, adların sayısal varlığı ve anlam alanları dilbilim disiplini içerisinde başlı başına ayrı bir araştırma alanıdır (Soltész 1989:13).

Macar dilbilimci Dezső Pais'e göre ad, insanoğlunun en büyük değerlerinden biridir, en büyük icadıdır. Kişi, adıyla mensup olduğu toplumun bir bireyi olarak kabul edilirken, yokluğunda da yine adıyla anılmaktadır. Pais'e göre kişi adı, onu taşıyanla özdeşleşen sosyolojik bir unsurdur: Ad vermek ruh vermektir; ad değiştirmek ruh değiştirmektir. Adlarla bağlantılı çeşitli inançların varlığı da bunun bir göstergesidir(Pais 1975:328).

Bu açıdan bakıldığında, eski Türk ad verme geleneklerinin eski Macar ad verme gelenekleriyle, hatta günümüzdeki Kuman ad verme gelenekleriyle Türk ad verme geleneklerinin benzediğini, örtüştüğünü belgelemek kolaydır. Eski Türk-Macar ad verme geleneğinde, temelde Şamanizmin izlerini hala yaşatan adlar da vardır (Baski 2004:129-44).

Hem Macar hem de Türk ad verme geleneğinde en eski kişi adları ilkel ad verme geleneği sonucu gerçekleşmiştir. Bu dönemin ne zaman başladığını ve kesin olarak ne zaman sona erdiğini bugün için söylemek zordur.

Macarlar'ın Urallardaki anayurtlarında yaşadıkları sıralarda, yaklaşık M.Ö. 5. yüzyıla kadarki dönemde, daha çok doğaçlama yoluyla, takma adlar veya lakaplar kullandıkları düşünülmektedir (Kálmán 1973: 46).

Bu erken dönemde Türk veya Macar ad verme geleneğinde, kişinin sosyal konumunun veya ekonomik durumunun dikkate alınmadığı görülmektedir. Ancak yine de yenidoğana doğumundan hemen sonra çevresindekilerin ad vermesinin elbette kendine göre kuralları vardı.

İlkel ad verme geleneklerine göre, yenidoğana verilecek ad, onun içinde yaşayacağı topluluk için bir anlamı olan sözcüklerden seçilirdi. Çocuğun geleceğinin, bahtının, kısmetinin adıyla örtüştüğüne, bağlantılı olduğuna inanıldığı için yenidoğana ad verirken göz önünde bulundurulmuş hususlar vardı. Eski Macar ad verme geleneğinde yoğun bir Şamanizm, totemizm etkisi görülmektedir (Benkö 1949:8-16; 1989:23).

Bu dönemdeki ortak veya benzer ad verme geleneklerini gruplandırmak suretiyle de incelemek mümkündür. Örneğin hayvan adlarından oluşan bir kişi adını hem totemistik, hem sembolik, hem koruyucu, hem de tesadüfi adlar niteliğinde incelemek mümkündür .

Eski Macar ad verme geleneğinde özellikle Türk kültürünün etkisini ana hatlarıyla ortaya koyma düşüncesiyle hazırladığımız bu çalışmada, bir yanda Macarcadaki alıntı sözcükler içinde Türkçe kökenli sözcüklerin sayısının tespitindeki sayısal yanılmanın ortaya konulması; diğer yanda ise kişi adları içinde ad veya soyadı ya da lakap olarak kullanılan Türkçe kökenli adların yeniden ele alınıp tespit edilmesinin önemi ve gerekliliği vurgulanmak istenmiştir.

Macar kültürü, asırlar boyunca Macarların yaşadıkları coğrafyalara ve onların yaşam tarzlarındaki değişikliklere, devlet yapılarına, sosyal, siyasal ve kültürel etkileşimlere bağlı olarak yabancı dillerin, farklı kültürlerin, farklı inançların etkisinde kalarak gelişmiş bir kültürdür.

En eski Macar kişi adları konusunda bugün için elimizde pek fazla bilgi yoktur, ancak yurt tutuş sırasında kullanılmış olan ve çeşitli kroniklerde yer alan kişi adları incelendiğinde gövde sözcüklerin üzerine çeşitli yapım eklerinin

getirildiği de görülmektedir. Bu adların arasında, ödünçlemeler yoluyla Macarcaya giren adlar da bulunmaktadır. Ödünç adlar meselesi aynı zamanda çeşitli topluluklar arasında bir kültür etkileşimidir.

Eski geleneklere göre verilen adların birçoğunun hem kişi adı, hem boy adı, hem de yer adı, yerleşim yeri, nehir, dağ, akarsu, mera gibi yerlerde kullanılması da dikkat çekicidir. Macar ad verme kültüründe bir sözcüğün birden fazla kavramı nitelendirmede kullanılması, Türk ad verme geleneğindeki benzerliğe dikkat çekmektedir.

Bu adların içinde totemistik güç sembolü olan hayvan adlarının kişi adı olarak kullanılması dikkat çekmektedir. Bunda primitif inancın, geleneğin etkisinin devam ettiği görülmektedir ki bu eski inanca göre insanoğlunun atası bir hayvan ya da bir bitkiydi. Arkaik halk düşüncesinde bu inanç güçlüydü ve o adı taşıyan kişinin, boyun adını taşıdığı hayvan ya da bitki kadar etkili, güçlü, uzun ömürlü olacağına inanılıyordu. (Pais 1966:10-11; Hajdú-Domokos 1980:42; Benkö 1980:27-33; Baski 2007:5-12).

Bundan başka yenidoğanın dış görünümüne bakarak çeşitli kehanetlerde bulunuluyor, onun geleceğini, mesleğini, toplumsal statüsünü belirleyeceğine inandıkları adlardan seçilip ad vermek de geleneklerin arasında yer alıyordu.

Macar ad verme geleneğini incelenirken en eski adların başında “pagan dönemi adlar” diye tanımlanan Hristiyanlık öncesi döneme ait adlar gelmektedir. Bu dönemde herkes tek ad kullanıyordu ve bu ad da onu kullanan ile bir şekilde ilintili bir addi. Örn.: *Nemél* (yaşamaz), *Nemvaló* (yok), *Mavagy* (bugün varsın), *Haláldi* (ecel, ölüm); *Vak* (kör), *Csorba* (eksik, kusurlu), *Balog* (sakar), *Sükete* (sağır), *Topa* (beceriksiz) gibi adlar yeni- doğanın kötü ruhlardan, hastalıklardan, ölümden korunması gayesiyle verilen adlardır (Jászó 1994:497; Baski 2007:11-148; Kálmán 1989:5-9).

Bunun yanı sıra çok sayıda çeşitli hayvan adları da sıklıkla kullanılmıştır. Bunların başında yırtıcı kuşların adı yer almaktadır. Örneğin: *Sólyom* (şahin), *Ölyves* (doğan), *Hollód* (kuzguncuk), *Túrul* (tuğrul kuşu) *Karuly~Karvaly* (kartal), *Keselöd* (akbaba), *Csóka* (alakarga), *Guden~Gödény* (balıkçıkuşu). Vahşi doğada yaşayan hayvan adlarının da kişi adı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin: *Bika* (boğa), *Disznód* (domuz), *Ravasz* (tilki, kurnaz), *Farkas* (kurt), *Fene* (yaban domuzu), *Illancs* (yılan) *Borz* (porsuk), *Tyuka* (tavuk), *Kakasd* (horoz), *Ünő* (düve), *Teke* (teke), *Teke* (tekeli, tekeci), *Karabuka* (karaboğa), *Akbura*, *Alagaz*, *Arszlan* (arслан), *Kaplany* (kaplan), *Ákos* (akkuş), *Karcag* (bozkır tilkisi), *Kos* (koç), *Balaban* (balaban kuşu), *Akcura*, *Erbuga* vb. (Baski 2004: 129-44; Ligeti 1977: 33,89; Kálmán 1989: 22-37; Ladó 1990: 2-7).

Ayrıca eski Macar kişi adları arasında Türkçe “er” sözünün ön veya son takı olarak kullanıldığı türevlere de rastlanmaktadır. Örneğin: *Alpár* (Alper), *Arbuga-Érbuga* (Erboğa) (Baski 1986:8-148; Torma 1999:22).

D. Pais’e göre Macarcanın erken dönemine ait bu tür kişi adları Türk adlarının tercümesidir ya da aynı hayvanların hem Macarlar hem de Türkler tarafından totem olarak kabul edildiğinin bir göstergesidir. Ancak bazen hayvan adlarından kişi adına dönüşmüş sözcüklerin totemistik mi yoksa sembolik bir mana mı taşıdığını saptamak zordur.

Eski Türk toplumlarında olduğu gibi yurt tutan Macarlarda da akrabalık adlarının yenidoğana verilmesi geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Örneğin *Ata*, *Karındaş*, *Oğul*, *Bala*, *Nemere* (torun) gibi adlar L. Rásonyi’ye göre Türkçe kökenli totemistik adlar içinde yer almaktadır. Bu adların Macarcada çeşitli türevleri de bulunmaktadır. Özellikle *-apa/-aba-*’lı türevler yaygındır. Örneğin *Apa* (ata, baba); *Ösüd-* üs-ös+d (ata, cet); *Fiod*, *Fiodi* (oğul, evlat); *Ücse*, *Öcsi* (küçük erkek kardeş) gibi adlar günümüzde de kullanılan Macar kişi adları arasında yer almaktadır (Pais 1922: 30; Baski 1986:77-89).

Orta Asya’daki kavimler göçüyle birlikte M.S. 5. yüzyılda Urallar civarındaki anayurtlarını terk etmek zorunda kalan Macarlar bugünkü Macaristan topraklarına gelip kendilerine yeni bir yurt daha kurmadan evvel M.S. V.-X. yüzyıllar arasında değişik bölgelerde yaklaşık beşyüz yıl boyunca çeşitli Türk kavimleriyle yakın temaslarda bulunmuşlardır. Bu sosyal, siyasal, kültürel etkileşimlerin sonucunda doğal olarak çok sayıda Türkçe kökenli sözcük ile Türkçenin aracılık ettiği yabancı sözcükler Macarcaya girmiştir. Bu alıntı ve ödünç sözcüklerin içinde kişi adlarının sayısı önemlidir.

Urallar devrindeki Türk-Macar ilişkileri hakkında bugün için ne tarihsel ne de dilbilimsel değerinde fazla bilgimiz ve yazılı delilimiz vardır. Ancak paleantropolojik, arkeolojik, etnolojik bulgular bu dönemde de iki toplum arasında temaslara varlığına işaret etmektedirler. “Magna Hungaria” adı verilen ana yurttayken Kama’dan güneyde Başkurdistan topraklarında Macarlar Türk ve Finugor etnik karışımından oluşan bir topluluk içinde yaşıyorlardı (Györfy 1948:12-8; Hajdú-Domokos 1980:13-27).

Yazılı kaynakların tanıklığına göre, Macarlar, M.S. 463 civarında Asya’daki yurtlarını bırakıp Urallar’ın batı ve güneybatısına göç ederler. Bir müddet Kafkasya’nın kuzeyinde step bölgesinde yaşarlar ve M.S: 567 dolaylarında Batı Türkleri’nin, Hazarlar’ın idaresine girerler; 630’da Kuban nehri çevresinde yaşayan Bulgarlar, Avar hakimiyetine son verip Bulgar devletini kurduklarında da, Macarlar bu boylarla yakın temas içindedirler.

Bu etkileşimleri dikkate alarak bu dönemdeki ortak ad verme geleneklerini gruplandırmak suretiyle de incelemek mümkündür. Ancak bazı

hayvan adlarından oluşan kişi adının hem totemistik, hem sembolik, hem koruyucu, hem de tesadüfi adlar arasında incelemek söz konusudur.

1. *Memorativ Adlar (totemistik adlar)*: Eski Türklerin ve eski Macarların totemlere inandıkları, bazı hayvanların onların kaderlerini tayin edici varlıklar olarak kabul edildiklerini gerek sözlü gerekse yazılı edebiyat ürünleri de göstermektedir.

Bu inanca göre bir boyun, bir kavmin atası bir hayvandır, ongundur ve eski ad verme geleneği gereği özellikle boyun önde gelenleri ancak bu ongunun adını taşıyabilirlerdi (Németh 1930:68-9; Hajdú 2003:350).

Türkçe ve Macarcada karşımıza çıkan ortak totemistik adların arasında *Böri* (kurt), *Beyyu* (doğan türü), *Köçken* (atmaca türü), *Balaban* (çakır doğan), *Laçin*, *Songur*, *Songurçık*, *Toyrul~Toyrıl* > *Türul*, *Bürkit* (kartal türü), *Yabalak* (baykuş), *Kurak* (karga) gibi adlar yer almaktadır.

Bu erken dönemdeki Türkçe adların sonlarına Macarca kullanımlarında Macarcadaki *-d* küçültme ekinin ya da aitlik bildiren *-s* yapım ekinin getirildiği ya da son veya önsesin düştüğü görülmektedir. Örneğin: *Farcasti* > *Farkasdi* (küçük kurt, yavrukurt); *Türul* (tuğrul kuşu), *Ölyves* (doğan/lı), *Hollód* (kuzguncuk), *Keselöd* (yavru akbaba); *Csóka* (alakarga), *Guden* > *Gödény* (balıkçı kuşu); *Tekes* (tekeli) (Baski 2007: 22-5; Hajdú 2003:349-50; Pais 1975:17-33).

2. *Amaçlı adlar (dezirativ adlar)*: Bu grupta bulunan adlar daha çok yenidoğana karşı oluşan duyguları, temenniye, dileği dile getiren sözcüklerdir. Bu tür adların büyüüne, manevi gücüne inanılırdı ve verilen adları üzerinden yenidoğanın bahtı güzel, şansı açık, hayatı güzel olsun diye dileklerde bulunulurdu eski toplumlarda (Devrik cümle). Bu adları kendi içinde anlam bakımından ayırmak mümkündür:

2.1. *Kaderi Tayin Eden Adlar* kendi içlerinde anlam bakımından farklı alt gruplara ayrılabilir.

2.1.1. Anne babanın çocukla ilgili temennilerini, arzularını, dileklerini, isteklerini, beklentilerini dile getiren adlar: *Levedi* (olacak olan, olacak); *Latamas* > *Látomás* (gören, basri); *Adomás* (Adomas, veren, verilmiş); Türkçedeki *Durdu* yerine *Maradec* > *Maradék* (kalıntı, hayatta kalan, ölmeyen). Türkçedeki kişi adları arasında da benzer adlara rastlanmaktadır: *Durak*, *Duran*; *Döndü*, *Durdu*, *Durmuş*, *Dursun*; *Toktamış*; *Yeter* vs.

2.1.2. Yenidoğanın hayatı, geleceği ile ilgili dilekler, temennileri bildiren adların başında Macarcada *Boldog~Bódog* (mutlu, mesut, bahtiyar); *Gyönyörü~Generuch* (şahane); *Zep* > *Szép* (güzel, dilber); Türkçede *Kutlu*, *Selvi*, *Urazlı*, *Yosma*, *Baybol* gibi kişi adları gelmektedir (Torma 1999:23).

2.1.3. İyi özellikler temenni eden adlar arasında Macarcada *Bulcsú* (bağışlayan); *Bizoud~Bizód* (güven); *Jambur> Jámbor* (munis, uysal); *Belcsh, Bölcs* (bilge), *Bahatur> Bayatur> Bátor* (bahadır, yiğit, cesur) gibi adlar yer almaktadır (Torma 1999:34; Baski 1986:66-87).

2.2. *Koruyucu adlar*: Bu tür ad verme aynı zamanda eski Macarların arasında Şamanist inancın izlerini de taşımaktadır. Benzer nedenler ve adetler eski Türklerde de görülmektedir. Koruyucu adların genelde daha evvel doğan çocukları yaşamamış olan ailelerce ya da çocuklarına kötü ruhların zarar vermesini istemediklerinde kullanıldığı görülmüyor. Yenidoğana kötü anlama gelen, çirkin sıfatlarla donanmış bir ad vermek suretiyle ailesi onu kötü ruhların gazabından korumayı ummuş ve kötü ruhlara anne babasının bile onu sevmediğini, sevmeye değer birisi olmadığını, ilgiyi, şefkati hak etmediğini, hastalıklı olduğunu anlatan adlar seçmek suretiyle çocuklarının hayatta kalmasını sağlamak istemişlerdir.

Anlamı kötü, çirkin olan ve bir eksiklik, kusur gibi olumsuz sıfatları bildiren sözcüklerden oluşan kişi adları her zaman önad olarak kullanılmamıştır. Bu tür adlar aynı zamanda lakap, takma ad olarak da görülmektedir (Kálmán 1989:45; Benkö 1949:17-35; Kakuk 1974: 29).

Örneğin Tükçedeki *Bolmaz, Tepremez, Adsız, Saltuk, Satılmış, Yavuz, Döndü, Duran* gibi kişi adlarına karşılık Macarcada da *Semet > Szemét* (çöplük, pislik); Nevetlen (adsız); *Numel> Nemél* (yaşamaz, yaşayamayan); *Halál, Haláldi* (ölümcül, ölümlü, fani); *Csúnya* (çirkin); *Ayanduc> Ajándok> Ajándék* (armağan, hediye) gibi adların olduğu görülmektedir.

Bu arada iki kültürde eski adlara getirilen: *+d, +di; -a,-e; -sa, -se; -ka, -ke, -cik,-csa* gibi ortak küçültme eklerinin benzerliği de dikkat çekmektedir. Örn: *Döndü- Haláldi; Karaca-Katoncsa* (hatun, kadıncık) (Benkö, 1949; 21).

Eski Macar kişi adları arasında Türkçe kökenli sözcüklerin üzerinde *-n,-ny, -ány* yapım ekli türevlerin kişi adı olarak kullanılmış olması dikkat çekmektedir. Örneğin: *Csákány* sözcüğünün Macarcada kişi adı olarak kullanımına en eski XIV. yüzyıla ait vesikada rastlanmaktadır. Türkçe çak-fiilinden türemiş ve kişi adına dönüşmüş hali, Kumanların aracılığı ile Macarcaya geçmiş olduğu görüşü yaygındır. *Kaplony* “kaplan” anlamına gelen eski Macar erkek adı, Macarcadaki Türkçe kökenli totemistik adlardandır. *Koppány* eski Macar erkek adının kökeni tartışmalı da olsa Türkçe kökenlidir *kop-* fiiline getirilen Macarca *-ány* yapım ekiyle yapılmış bir türevdir ve “bir şeyden kopan, ayrılan” anlamına gelir. *Kötöny* adı Türkçeden Macarcaya geçmiş eski erkek adı olup “atlı, at üstüne yaraşır” anlamında bir kişi adıdır. *Kálmán*, Türkçe kökenli eski Macar erkek adı olup “kalmış, bir şeyden geri kalan” anlamına gelmekte ve Macarcadaki *-n* yapım ekiyle türetilmiş bir sözcüktür.

Kişi adları içinde bazı türevlerde ise *-d* yapım ekinin ve türevlerinin kullanıldığı görülmektedir (*-d, -od, -ed, -ad*).

Örneğin *Borsod* (< *bors-+ od*) yapım eki getirilerek yapılmış erkek adıdır. Türkçe kökenli olan sözcük gövdesinin ayrıca kullanımında bu yeni türevi kaynaklarda farklı etimolojilere sahiptir. *Buzád* /buzá+d/; buğday sözcüğünün üzerine *-d* yapım eki getirilmiş, bunun varyantı *Buzat* soyadı olarak da kullanılmaktadır. *Árpad*: /árpá+d/ kökeni en çok tartışılan sözcüklerden birisidir. Buradaki olay da yapısal olarak bir önceki örnekle aynı özelliklere sahiptir (Kálmán 1989: 44-67; Benkö 1949:21; Torma 1999:41-2).

2.3. Yırtıcı Hayvanların ve Kuşların Adlarının Kişi Adı Olarak Kullanılması

M. Hajdú'ya göre Macarcadaki totemistik adlar bazen mecazi anlamlarda da kullanılmış olabilirler. Türkçedeki *Arslan, Bars, Bura, Karsag, Koçkar, Akkuş, Toyan, Kartal* vb. adlara Macarcadaki *Hollód, Keselöd, Káyna, Illancs, Torna* vb. adlar örnek gösterilebilir (Hajdú 2003: 349-350; Baski 2004:134-6).

3. *Tesadüfi adlar (omen adlar- descriptiv adlar)*. Bu grup kişi adları içinde en zengin ve en yaygın ad grubudur. Adlandırma yerinde ve adlandırma töreninde ad veren kişinin dikkatini ne çekerse ya da onun önem verdiği ne varsa ona göre ad verilir. Yenidoğanın göze çarpan dış özellikleri, fiziksel özellikleri ya da diğer bazı alametler de ad vermeyi etkiler.

Türkçe örnek kişi adlarında *Sarıca, Karakaş, Tonbul, Karagöz, Burun, Pusuk, Baş* gibi sözcükler yer alırken Macarcada *Feud~Föd* (fõ+d 'baş'); *Files~Füles* (kulaklı, küçük kulak, kepekulak); *Finta* (kalkık burunlu), *Küsid~Kusid* (< *küs+üd* 'küçük'); *Érd* (< *ér+d-* 'damar/cık'), *Alacs* (alaca), *Karacs* (karaca, kara) gibi sözcüklere rastlanmaktadır.

Doğum sırasında, doğum sonrasında ya da hamilelik süresince anneyi etkileyen bir nesnenin, bir olayın adıyla adlandırma da eski ad vermede önemli bir yere sahiptir. Örneğin: *Gyungy* > *gyöngy* (inci); *Tykur* > *tükör* (ayna); *Sorud* > *saru* (çarık) vs. (Torma 1999:42; Baski 2004: 129-44).

Göçler devrinde Macarların Avar-Sabir kavim göçünün etkisiyle önce Kafkasya'ya doğru, oradan Kuban dolaylarından Karpatlar Havzası'na kadar sürüklendikleri biliniyor. Bu gelişmeler sırasında Ogur boyları içinde Onogurların siyasal ve kültürel etkileşim sonucunda Macarlara adlarını da verdikleri bilinmektedir. Bunun yanı sıra eski tarih kaynaklarında Macarlara *Türk, ogur, onogur* > *ungar* denilmesi bir tesadüf sonucu değildir.

Macarların öncü boyları bugünkü yurtlarına gelip yerleşince bir kısmı geride Don ile Dnyeper nehirleri arasındaki Levedia bölgesinde kalmıştır. Macarlar, Orta Asya'dan Batı'ya doğru ilerlerken önce Göktürk egemenliğini

tanırlar ve onlardan kültürel, sosyal açıdan etkilenirler. Sadece alıntı sözcükler değil aynı zamanda Macar “székely oyma yazısı” da bu temasların bir yadigarıdır. Daha sonra Macar boyları Göktürk Kağanlığı’nın yıkılmasının ardından kurulan Hazar Devleti’nin egemenliği altına girerler.

Macarlar, Hazarların idaresi altındayken, Hazar Devleti’ne karşı başkaldıran Kavar/Kabarların bir kısmı da ayaklanma bastırılınca göç eden Macarlara katılırlar. Bu katılımın izlerine Macar dilinde, kişi adlarında ve ad verme geleneğinde rastlanmaktadır. *Gyula, Kündü, Horka; Karcsa, Csösz* gibi unvanlar bu dönemin Macarcadaki belirgin kalıntılarıdır (Benkö 1949: 23; Sára 1994: 5-122).

İlk Macar kişi adları IX. yüzyıla ait kaynaklarda yer almaktadır ve bunların büyük kısmı gerçek kişi adıdır, daha doğrusu önde gelen Macar boylarının başlarındaki kişilerin adıdır. Diğer kısmı ise efsanelerde geçen adlardır ki bunların kullanılıp kullanılmadığını tespit etmek nispeten zordur. İlk kişi adlarının o adı taşıyan kişinin bulunduğu yerle yakından ilişkili olduğu biliniyor. Örn: *Egyek, Szend, Szemere, Keve, Vasad, Bátor, Tas, Debrecen, Karcag* vs. Bu tür ad verme geleneğinin göçebe devirden kalma bir gelenek olduğu görüşü ağır basmaktadır. Yurt tutuşla birlikte yerleşik hayata geçen Macar toplumunda boyun yaşadığı yerin sonuna *-laka, -háza, -földe, -szállása* (-lar/-ler, -köy, -yurdu, -hisar) gibi mülkiyet gösteren sözler eklenmiştir.

Kişi adları içinde özellikle erkek adlarının çokluğu dikkat çeken bir başka olaydır. Gerçi erken dönem Macar kişi adları konusunda çok fazla belge yoksa da, eldeki mevcut kaynakların verilerine göre bu adların içinde dikkat çekenlerin başında *Nemhisz, Hazug, Mavagy* gelir; kadın adları olarak ise *Csala, Sebe, Rózsa, Liliom, Nyest, Gyöngy* gibi adlar hakim tabakaya mensup hanımların, hatunların adında görülmektedir. Hizmetli sınıfa, tebaya mensup kişi adları arasında ise *Pénteka, Szombatka, Szeme, Mag* gibi adlar görülmektedir (Kálmán 1989: 43-5; Pais 1966:10).

Karpatlar Havzası’nda, yeni yurtlarında başka kavimlerle, başka kültürlerle karşılaşan Macarlar anayurtlarından, Orta Asya’dan getirdikleri ve göçler devri boyunca de özellikle doğu kültürünün etkisinde kalan ve yeni özellikler kazanmış olan ad verme gelenek göreneklerini zaman içinde değiştirmekle birlikte, bu değişim birdenbire değil, kademeli olarak gerçekleşmiştir.

Yurt kuran Macarlar toplumsal ve ekonomik bir topluluk içinde yaşıyorlardı, göçebe kavim birliği içinde hareket ediyorlardı. Macarların büyük bir kısmı X. hatta XI. asırda pagandır ve henüz Hristiyanlığı kabul etmemişlerdir. Bu dönemde Macar toplumundaki kişi adları, boy adları toplumsal değişimin boyutunun da bir göstergesidir aslında.

Macarların 896 yılında, dokuzuncu yüzyıl sonlarında yedi kabilenin başındaki başbuğları Árpád'ın önderliğinde yurt kurdukları ve bugünkü Macar devletini kuran kabilenin de bu reisin (*Árpád*'ın, *Túrul* < *Tuğrul*) soyundan geldiği bilinmektedir.

Yurt tutan Macarlar, sosyal, ekonomik, idari bakımdan incelendiğinde göçebe bir toplum ve yönetim düzeni dikkati çekmektedir ve yurt tutan Macar boylarının çok büyük bir kısmı savaşçı olup, az bir kısmının hayvancılıkla ya da küçük çapta tarımla uğraştığı bilinmektedir.

Dilleri iki dilli bir özellik gösterirken, inançları ise pagandır. Her ne kadar M.S. 1000 yılında Hristiyanlık devlet inancı olarak kabul edilmiş olsa da, Macar toplumunun özellikle Doğu unsurlarına bağlılığı, bu yeni inancın ve yeni kültürün toplumun her kesimince kabul edilip benimsenmesini geciktirmiştir (Györfy 1948:27-65; Pais 1975: 35; Ligeti 1977; 1979).

Orta Asya'daki yurtlarından sonra yeni bir yurt kuran Macar toplumunun üzerinde Şamanizm etkisinin yoğun olduğu bilinmektedir. Bu etki dönem dönem zayıflamış, ortadan kalkmış gibi görünse de özellikle belirli bölgelerde günümüze kadar yaşayagelmıştır. Gerçi göçler devri boyunca, özellikle Karadeniz'in kuzeyindeki geçici yurtlarında Levedia ve Etelköz'de iken ve bilhassa Hazar Devleti'nin idaresi altında yaşadıkları dönemde Musevilik, İslamiyet gibi inanç sistemlerini de tanıma fırsatları olmuşsa da, Macarlar uzun zaman alan göçler devri boyunca inançlarında çok köklü bir değişime gitmemişler; ancak 896'dan yani yurt tutuştan sonra, bugünkü vatanlarının coğrafi ve siyasi konumunu dikkate alarak o devir Macar hükümdarının zorunlu olarak Hristiyanlığı seçtiği söylenebilir. Öyle ki Hristiyanlıkla birlikte çift adlı özellik de ortaya çıkmıştır. Macar beyleri uzun bir zaman vaftiz adlarının yanı sıra doğu geleneklerine uygun bir şekilde kendi adlarını ya da soy veya boy adlarını da Hristiyan adlarıyla birlikte kullanmışlardır.

Yurt kuran Macarların yedi kabilesinin adları içinden ikisi hariç, diğerleri Türkçe kökenli adlardır. Macarlar, Urallardaki anayurtlarındayken Onogurların, Finugor kavimlerinin Ugor koluna mensup Vogul ve Ostiyaklarla akraba olan Batı Sibiryalı Manysi kavmiyle temasa geçerler. M.S. V. yüzyıldaki bu temasın sonucunda *Manysi-eri* (er, erkek, adam) kavim adı oluşur ve bu addan da zamanla fonetik değişimler sonucunda *Magyeri* > *Magyar* adı gelişir (Baski 1986; 4; Németh 1991: 234).

Yurt tutan Macar kabilelerinden birisi olan *nyék* "sınır koruyanlar", diğeri ise *készi* "kesik, parça, kısım" anlamına gelen ve kabile ittifakına en son katılan Macar kabilesidir. *Készi* kabilesinin büyük bir Türk kavminden ayrılmış ve daha sonra Macarlara ilhak etmiş bir boy olduğu düşünülmektedir. Bu ad daha sonraları yer adlarında ve soyadı olarak da kullanılmıştır. *Kéri* "çok büyük,

devasa” anlamına gelir; *tárján* “ikinci kral, demirci kral” anlamında olup Türkçede Tarhan, Tarkan biçimiyle kullanılan bu ad eski Türk unvanlarından biridir ve çağdaş Macarcada daha ziyade soyadı veya yer adı olarak da geçer. *Jenő*, yine bir Türk unvan adıdır ve “vezir, danışman” anlamına gelen bu sözcüğün okunuşuyla ilgili hatalar sözcüğün kökeni konusunda uzun süren tartışmalara neden olmuştur. *Kürt-Gyarmat* kabile birliği konusunda da çeşitli tartışmalar ve görüşler olmakla birlikte köken itibarıyla her iki sözcüğün de Türkçe olduğu ve bunun Yenisey civarındaki Türk-Macar ilişkilerinin bir hatırası olduğu biliniyor. *Kürt* “çığ, kar yığını” ya da Türkçedeki “kurd “ongun olan kurttan türediği sanılıyor. *Gyarmat* “yorulmak bilmez, yorulmaz” anlamına gelmektedir (Németh 1991:222, 241, 258, 254, 264, 268).

Eski Türk geleneklerinde unvan adlarının boy adları ile aynı olduğu bilinmektedir. Aynı geleneğin yurt tutan Macarlar arasında da uzun zaman yaşadığını görüyoruz. Macarlardaki ad verme geleneğini ta başından beri belirleyici unsuru öncelikle sosyal statü olmuştur. Bundan sonra sosyal statünün getirdiği toplumsal sınıf, akımlar, maddi manevi etkenler, çeşitli kültürel etkiler de belirleyici rol oynamıştır (Kálmán 1989:40).

Bu nedenle kabile, boy adlarının kişi adıyla yakınlığı olduğu düşüncesiyle eski kaynaklardaki Macar boy adlarını da dikkatle incelemekte fayda vardır. Bizans imparatoru Konstantinos Porphyrogennetos’un 948’de yazmış olduğu “De administrando imperio” adlı eserinde Macarlardan “Türk “ olarak söz edildiği biliniyor; ama bu eserde Macar yönetici sınıfının adlarına da yer verildiği görülmektedir. Örneğin, *Tormás ve Bulcsú*’nun adları ile bunların yanı sıra *Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kéri, Keszi* gibi Macar boy adlarından da söz edilmektedir. Yurt tutuş sırasında yurt kuran Macarlara katılan Kabar boylarının adlarına da yer verilen eserde anlatılanlardan hareketle Kürt-Gyarmat kabilesinin iki ayrı boydan oluştuğu görüşü ortaya çıkmaktadır.

İlk Macar kroniği olarak kabul edilen *Anonymus*’un verdiği bilgilere göre Macarların önderlerinin adları arsındaki kişi adları içinde de Türkçe adlara rastlanmaktadır. *Álmos, Árpád, Előd, Szabolcs, Kond* (kende, Kündü), *Kurszán, Tas, Töhötöm* (Tétény), *Harka* (Horka) (Sára 1994:33-86; Benkö 1980: 22-34).

Burada efsanede adı geçen kişi adları içindeki türevler de dikkat çekmektedir. Örn.: *Farkas, Opus* gibi kişi adları + -s yapım eki, *Szemény* + ny yapım eki, *Érd, Kisid~Küsid* (< *kis+d*) ise -d yapım ekiyle gelişmiş türevlerdir.

Macarların yurt tutuş sırasındaki dünya görüşü, anayurtlarından getirdikleri eski inanç sisteminin etkisindedir. Bu görüşe göre her şeyin üzerinde mutlak güç olarak yeryüzünü kabul ediyorlar ve bunun üzerinde yedi kat göğün olduğuna inanıyorlardı. Macarların mistik sayısı da yedi olup, yurt tutan Macar kabile sayısı da yedidir. Eski Macar inancına göre yeryüzünü gökyüzüne bağlayan yedi kat, yedi göğe eren bir ağacın varlığı kabul ediliyor ve

bu ağacın her bir dalı, ayrı bir katı sembolize ediyordu ve eski Macar halk inancına göre insanların çevresinde çeşitli ruhlar dolaşıyordu, özellikle de ölülerin ruhları, hastaların, uyuyanların ruhları dolaşıyordu. Bu eski inanca göre ölülerin ruhları her yerde insanların karşısına çıkabilirdi ve bu yüzden yeni doğum yapan yalnız bırakılmaz, yenidoğana güzel ad verilmezdi ki, kötü ruhlar onlara zarar vermesinler.

Ayrıca hâkim sınıfın kullandığı adlar ile tebaanın kullandığı kişi adları arasında anlam bakımından önemli farklılıklar görülmektedir. Özellikle XI-XII. yüzyıllarda artık Macar dilinin yazılı belgelerin bulunduğu dönemdeki kişi adları incelendiğinde bu durumu tespit etmek daha kolaylaşmaktadır. Macar kişi adlarının içinde Hristiyan kültürünün izlerini taşıyan adlar kadar doğudan getirilen eski Macar ad verme geleneğine uygun olarak kullanılan adlar da belirtilmiştir.

Özellikle hâkim sınıfın ad verme geleneğine damgasını vuran gelenek görenekler, sosyal statü olmuşken; alt tabakanın ad verme geleneğinde ise genelde dış görüntü, niyet, dilek veya diğerlerinden ayırt edici özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Bizans imparatoru Konstantinos Porphyrogenetos'un verilerine göre St. István zamanına kadar Macarlar arasında Macarcanın yanı sıra Türkçe konuşanların sayısı da önemli orandadır. Hatta XI.-XII. Yüzyıllarda dahi birçok Macar kişi adının hem Macarca hem Türkçe şeklinin görülmesi bundan ileri gelmektedir.

Değişen yaşam koşulları, değişen inanç ve kültürle birlikte Macar ad verme geleneğindeki en belirgin değişim hâkim sınıfın üzerinde olmuştur. Vaftiz törenlerinde verilen Hristiyan adlarının yanı sıra birçoğunun eski geleneklere uygun bir şekilde "gölge adlar" aldıkları veya kullandıkları da bilinmektedir. Özellikle XI-XIII. yüzyıllarda yurt tutan Macarlardan kalma adların kullanılmış olması dikkat çekicidir (Kálmán 1989:40).

Macarlar arasında XI. ve XII. yüzyıllarda arasında hala eski ad verme geleneklerinin korunduğu da biliniyor. XIII. yüzyıla gelindiğinde ise akıncı, göçebe Macarların atalarından kalan adların artık yavaş yavaş yerlerini Hristiyan adlarına terk ettikleri görülüyor. Ancak bunun yanında özellikle totemistik ad verme geleneğinin canlı kaldığı, da dikkati çekmektedir. Macarcadaki *Ákos*, *Farkas*, *Karvály*, *Arszlán*, *Kaplan*, *Kos* gibi kişi adları gerek önad, gerek soyadı olarak veya lakap olarak totemistik ad verme geleneğinin izleridir.

X-XI. yüzyıllarda Macar ad verme gelenekleri incelendiği zaman, Orta Asya'dan gelen inanç ve geleneklerin pek fazla değişmediği görülmektedir. Hristiyanlığın bir devlet inancı olarak kabul edilmesinden sonra da uzun bir dönem ad verme gelenek göreneklerinin yaşatılması dikkat çekmektedir.

Ancak bu arada II. Gyula'nın Bizans tarafından *Stephanos* olarak vaftiz edilmesi; *Vajk*'ın da "coronatus sonat, Latince 'taç giydirilmiş'" anlamındaki *Stephanos* (István) olarak vaftiz edilmeleri dikkat çekicidir. Benzer şekilde *Vazul* adı da Yunancadan seçilmiştir. Hazar kültür etkisini ise Aba'nın *Sámuel* adında görüyoruz. Kral I. Endre'nin çocuklarına dini anlamı güçlü olan *Salamon*, *Dávid* adlarının verilmesi de bir tesadüf değildir.

Macar devletinin ilk kurulduğu yıllarda ad vermede bir başka unsur da dikkat çekmektedir. Bu dönemde yaygın olarak kullanılmış olan birkaç kişi adının incelenmesi sonucunda anlaşılıyor ki eski pagan ad verme geleneği bazı durumlarda yeni kültüre karşı dayanabiliyor. Örneğin Erdel hükümdarı II. Gyula'nın kızı, Macar hükümdarı Géza'nın eşi, ilk Hristiyan Macar kralı St. István'ın annesinin adı Türkçe kökenli bir addır.

Sarolta adı bütün araştırmacıların ortak görüşüne göre Türkçe kökenli bir ad olup "beyaz gelincik", "beyaz yüzlü hanım" anlamlarına gelmektedir. O dönemdeki bazı yabancı kaynaklar bu adı Slavca kökenli göstermeye çalışmışsa da daha sonraki dilbilimsel çalışmalar bunun Türkçe kökenli bir ad olduğunu ve devletin başında, boyun başında bulunan kişinin eşini tanımlayan bir kadın adı olduğu konusunda hemfikirlerdir. Eski inanç sistemine göre aşka, evliliğe, doğuma, yeni bir hayatın başlangıcına vesile olan kadın için bu tür adların seçildiği görülmektedir. Bu ad Erdel bölgesinde yaygın olarak kullanılmış bir ad olup, bununla ilgili çeşitli inanışlar da yaşamaktadır. *Sarolta*'nın oğlunun din değiştirmesiyle birlikte kendisinin de vaftiz edilerek adının değiştirilmiş olma ihtimali yüksek olmakla birlikte kaynaklarda *Sarolta* dışında bir başka kayda rastlanmamıştır. Bu adın Slav dillerine *Beleknegini* "beyaz hatun, güzel kadın" anlamında çeviri yoluyla girdiği ve yerleştiği de bilinmektedir (Szegfű 1973: 239-51; Kálmán 1989: 34).

Benzer şekilde *Gyula* adının kökeni ve anlamı konusunda da Macar bilim adamları arasında farklı görüşler mevcuttur. *Gyula* (Yula) aslında bir unvan adı olup daha sonra kişi adına dönüşmüştür. Bir görüşe göre anlamı "meşale"dir, eski çağlarda ters çevrilmiş meşale ölüm sembolü olarak nitelendirilmiştir (Németh 1991:81, 216; Ligeti 1986: 484, 509). Fars mitolojisinde *ghul* adlı doğaüstü yaratıkların olduğu da biliniyor; bu cinler çölün, kısırlığın, yok oluşun, çatışmaların ruhlarıdır ve terk edilmiş yerlerde, ıssız tenha yerlerde bulunurlar; ve kayan yıldızlardan oluşmuşlardır. *Gyula* sözcüğünün "yıldız" anlamı olduğu da kabul edilmektedir. 'Yok etmeyi, mahvetmeyi' ifade eden bu sözcük muhtemelen savaşlarda ölümüne savaşılanlara, ölüm saçan önderlere verilmiş bir ad olması görüşü de ağırlıktadır (Szegfű 2007: 2).

Gardizi'ye göre "Hazarlar savaşa gittiklerinde öncü birlikler kralın önünden giderken meşaleler taşıyorlardı, ki Macar ölü gömme adetleri içinde

ölenin son yolculuğuna “fáklyások” olarak adlandırılan ellerinde meşalelerle cenaze alayına katılan kişiler de vardır (Györfy 1948:157; Benkö 1980:68).

Árpádlar Dönemi’nde /896–1301/ Macarların dışında Macar devletinin içinde Avarların, Onogurların, Bulgarların, Peçeneklerin, Kumanların olduğu da bilinmektedir.

Yurt kuran Macarlara IX-X. ve XI. yüzyılda Peçenekler; XII. ve XIII. yüzyılda ise Kumanlar katılmışlar ve onlara birlikte Macarların etnik ve dil özelliği de Türkçe unsurlarla daha fazla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Macarcaya geçen Kuman, Peçenek dillerine ait sözcüklerin içinde kişi adlarının, dolayısıyla yer adlarının da olması doğaldır. Bu iltihakın izlerini bugünkü Macarcada bulmak ve göstermek biraz güçse de halen Macaristan coğrafyasında birçok yerleşim yeri adlarında örneklerini görmek mümkündür. Macaristan’a peş peşe yapılan Peçenek, Uz, Tatar ve Kuman kavim göçlerinin arasında organik bir bağ vardır.

Macarcadaki “besenyő” Peçeneklerin dillerinin Kıpçak dil özelliği taşıdığı biliniyor. Macarcada Peçenek dil yadigarı olan *Tonuzaba* adı yurt tutan Macarlara katılan Peçenek boylarından birinin başıdır ve bu ad *tonuz* > *domuz* > *ata* anlamına gelir. *Tonuzaba* eski bir Peçenek kişi adıdır. Onun oğlu olan *Ürkünd* ise Hristiyanlığı kabul etmiştir. Macaristan’daki *Tomaj* boyunun atası olan *Ürkünd*’e babası *Tonuzaba*’nın dini yeniliğe karşı çıktığı bir dönemde doğmuş olduğu için Türk geleneklerine uygun bir şekilde “başkaldıran, ayaklanan, isyan eden” anlamına gelen bu ad verilmiştir (Baski 1986: 65). Diğer Peçenek dil kalıntılarının kişi adı olarak kullanılanlar arasında *Örkény*, *Töbörösök*, *Karcsa*, *Kocsa*, *Tokaj*, *Balkány* gibi yer adları günümüzde artık soyadı olarak kullanılan adlar olup aslında yerleşik hayata geçen ve Macarlara katılan Peçenek boy adlarının kalıntılarıdır.

XI. yüzyıl Macar dil verilerine bakıldığında ise artık sınıflar arasında ad vermedeki farkın azaldığı hatta kimi yerlerde kalmadığı görülmektedir. Bu dönemde Hristiyan adıyla birlikte ikinci bir ad kullananların sayısında azalma olduğu söylenebilir.

Ayrıca XI. ve XII. yüzyıllara gelindiği zaman eski inanca göre verilen adların yenilerinin gölgesinde kaldığı görülmektedir. Örneğin *St. István*’ın asıl adı olan *Vajk*’ın bu dönemde kaynaklarda hiç anılmadığı dikkat çekicidir. Diğer taraftan *Aba Sámuel*’in soy adını eski Türkçe kökenli kullanmış olması ise ayrı bir olaydır (Kálmán 1989:43).

Özellikle yönetici tabakaya ait kişi adlarına bakılınca Hristiyanlıkla gelen Batılı adların yanı sıra Türkçe kökenli adların varlığı da dikkat çekmektedir. Özellikle soylular kazandıkları zaferlerle, sosyal statüleriyle ilgili adları kullanmayı tercih etmişler, bu durumda da konumlarına en uygun adı

kullanmayı uygun görmüşlerdir. Ancak bu ad kullanımını kargaşası XV. yüzyıla kadar devam etmiştir. Buna rağmen Türkçe kökenli ya da Doğu kültürüne ait diğer adların kişi adı olarak kullanımında kalması ayrı bir araştırma konusudur.

Macarların içinde eriyip giden Türk unsurlarından bir diğeri olan Kumanların “kun” V. ve VII. yüzyıllarda Amur nehri bölgesinde yaşayan Moğol karakterli bir kavim oldukları ve totemlerinin kurt olduğu biliniyor. Yine kaynaklara göre bu kavmin eski Türk ad verme geleneğine uygun biçimde *Arslanaba*, *Çengeraba*, *Kuman*, *Altunaba* adlı hanları da vardır (Baski 1986: 89).

Kumanların bir kısmı XIII. yüzyılda Hristiyanlığı kabul etmiş, yerleşik hayata geçmiş ve Macar kralıyla yaptıkları anlaşmayla göçebe yaşam tarzını bırakarak kendileri için çok yabancı olan taş kalelerde yaşamayı dahi kabul etmişlerdir. Burada inşa ettikleri kalelere ve etrafındaki yerleşim yerlerine Kuman boylarının adı verilmiştir.

Macarcadaki kişi adları /önadlar-soyadlar/ içinde Türkçe kökenli Macar kişi adlarının çok büyük bir kısmının soyadı veya erkek önadı olarak kullanılan, az bir kısmının ise kadın önadı olarak kullanılan sözcükler olduğu görülmüştür.

Bu sözcükler Macar dili içinde alıntılardır/ödünclemelerdir, ancak zamanla yapı, ses, anlam bakımından dilin kurallarına, toplumun ihtiyaçlarına uygun hale geldikleri içindir ki günümüze kadar kullanılmışlardır. Bu sözcüklerin içinde bir kısmı ses veya yapı değişikliğine uğramış, bazılarında ise anlam kaymaları olduğu da gözlemlenmiştir.

Macar kişi adları içinde kadın adlarının az sayıda olmasının çeşitli sebepleri olabilir. Sonuçta Türkçenin Macarca üzerindeki derin ve eski etkisi Macar ad verme geleneğinde de kendine yer bulmuştur. Ancak içerik bakımından farklılık arz ettiğinden kadın adları ayrı bir grup içinde ele alınıp incelenmeyi gerekli kılmaktadır.

Macarcayı Finugorlaştırma çabaları pek çok Türkçe kökenli sözcüğün ve bunların içinde önemli sayıdaki Türkçe kökenli adların (yer ve kişi adı olarak) hesaba katılmasını engellemiş, bu sözcükler Macarcanın kendi öz varlığı gibi gösterilmişken son dönemlerdeki etimolojik çalışmalar bu inkârın veya görmezden gelişin artık sürdürülemeyeceğini gösterecek duruma gelmiştir. Sözcüklerin kökenleri araştırılıp açıklanırken “Türkçe kökenli olup değişmiştir” gibi ifadelerin kullanılması dikkat çekicidir.

Toplumsal ilerleme ve gelişmeyle paralel bu gelenek ve göreneklerde de değişimler olmakla birlikte bunlar sosyal hayattaki kadar hızlı ve kökten değildir. Aslen Doğu kökenli bir ulus olan Macarlar, Batı kültürünün ortasında uzun yıllar boyu geleneklerini bir şekilde korumayı başarmışlar ve anayurttan gelen unsurları yer ve kişi adlarında yaşatmışlardır.

Kaynakça

- BÁRCZI, Géza, (1975), *A magyar nyelv életrajza*, Budapest, Gondolat.
- BÁRCZI, Géza, (1980), *A nyelv múltja és jelene*, Budapest, Gondolat.
- BASKI, Imre, (1986), *A Preliminary Index to Rásonyi's Onomasticon Turcicum*, Budapest, Akadémiai.
- BASKI, Imre, (2004), "Eski Macar Ad Vermesinin Türk Geleneği Üzerine" *Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi*, s.:129-144, Ankara.
- BASKI, Imre, (2007), *CSAGIRCSA. Török és magyar névtani tanulmányok 1981-2006*. Karcag.
- BENKÖ, Lóránd, (1949), *A régi magyar személynévadás*, Budapest, Néptudományi Intézet.
- BENKÖ, Lóránd, (1998). *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korból*, Budapest
- BENKŐ, Lóránd, (1980). *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegeimlékei*, Budapest, Akadémiai.
- GYÖRFFY, György, (1948). *Krónikáink és a magyar őstörténet*, Budapest.
- HAJDÚ, Péter, (1962). *A finnugor népek és nyelvek*, Budapest, k.n.h.n.
- HAJDÚ, Domokos, (1980). *Uráli nyelvrokonaink*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- JÁSZÓ, Anna, (1994). *A magyar nyelv könyve*, Budapest, Trezor.
- KÁLMÁN, Béla, (1989). *A nevek világa*, Debrecen.
- LADÓ, János, (1990). *Magyar utónévkönyv*, Budapest, Akadémiai.
- KAKUK, Zsuzsa, (1973). *Resherches sur l'histoire de la langue Osmanlie de XVI et XVII siecles, les elements Osmanlis de la langue Hongroise*, Budapest, Akadémiai.
- LIGETI, Lajos, (1977, 1979). *A magyar nyelv török kapcsolatai és ami körülöttük van I-II.*, Budapest, Akadémiai.
- PAIS, Dezső, (1966). *Régi magyar személyneveink jelentéstana*, Budapest, MNYT.
- PAIS, Dezső, (1975). *A magyar ős vallás nyelvi emlékei*, Budapest, MNYT.
- SÁRA, Péter, (1994). *A magyar nyelveredetéről másképpen*, Budapest, Arculat.
- SOLTÉSZ, Katalin, (1989). *Névkutatás és névkultúra*, Zalaegerszeg, Városi Tanács.
- SZEGFŰ, László, (2007). *Gondolatok a X-X. Századi kettős névadásról*, Budapest, <http://64.233.183.104/u/ankara?q=cache:f3ww1beds9gJ:nevarchivum.klte.hu/nevarc...> 14.11.2007
- TORMA, József, (1999). *Bérem belő, Ikem ígő. Mándoky Kongur István emlékére*. Karcag, Önkormányzat-Barbaricum.